

Отримано: 9 квітня 2019 року

Прорецензовано: 22 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: vialykhinna@gmail.com,

ira1971@rambler.ru

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-162-164

Вялик І. Ю., Наумова І. П. Опрацювання наукового тексту на початковому етапі вивчення мови в технічному закладі вищої освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 162–164.

УДК 811'243'42:378.147,091.33

Вялик Інна Юрійвна,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Наумова Ірина Петрівна,
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті узагальнено понад 25 – річний досвід роботи викладачів кафедри документознавства та української мови на підготовчому відділенні Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» – флагмана інженерно-технічної освіти в Україні, – скерованої на опрацювання наукового тексту на початковому етапі вивчення мови в технічному закладі вищої освіти як передумови засвоєння інформації мовою навчання і, відповідно, подальшої фахової компетентності іноземних студентів. Поставлено одну з основних проблем, що спонукає до написання численних навчальних посібників практично в кожному навчальному закладі України, що надає освітні послуги іноземним громадянам, без вирішення якої навчання іноземних студентів за обраною спеціальністю виявиться неможливим, а саме: створення чітко професійно орієнтованих методичних комплексів (програм, посібників тощо) із урахуванням навчально-педагогічного навантаження в конкретному закладі вищої освіти, оскільки із наданням вишам значної автономії воно може суттєво різнитися.

Уперше наведено приклад навчального фахово-орієнтованого тексту зі збірника текстів, що готується до друку в 2019-2020 навчальному році, для студентів, які навчатимуться за спеціальністю «Авіаційна та ракетно-космічна техніка», «Авіаційний транспорт» чи іншою обраною спеціальністю в Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». Описано комплекси завдань, спрямованих на закріплення нової лексики й перехід її до активного лексичного запасу студента, актуалізацію знань щодо граматичного керування та засвоєння типових конструкцій, формування уміння вичленувати потрібну інформацію з тексту, складання простого питального плану, відтворення основного змісту тексту. Зазначено, що саме на підготовчому відділенні відбувається закладання підґрунтя для розуміння неадаптованого тексту, складання конспекту з голосу, побудови власного монологічного висловлювання за опрацьованим текстом, а згодом – і написання першої наукової роботи.

Ключові слова: комунікативна компетентність, навчальне читання, професійно орієнтований текст, російська мова як іноземна.

Inna Vialykh,
M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»
Irina Naumova,
M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

SCIENTIFIC TEXT PROCESSING AT THE INITIAL STAGE OF LANGUAGE LEARNING IN TECHNICAL UNIVERSITIES

This article generalizes over 25 years teaching experience of the Department of Documentation Science and the Ukrainian language at the preparatory department of the M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" – the leading university of engineering and technical education in Ukraine, geared toward working out the scientific text at the initial stage of studying the language in the technical higher schools as a precondition for understanding and learning information in the language of instruction and, accordingly, for forming further professional competence of foreign students.

One of the main problems which stimulates teachers to write numerous special manuals in practically every single educational institution of Ukraine, which provides educational services to foreign citizens, without which it would be impossible to teach foreign students on the chosen specialty, is considered, including the creation of clearly professionally oriented methodological complexes (programs, manuals, etc.), taking into account the teaching and pedagogical load at a particular University, since it can be significantly differed taking into consideration the autonomy of university.

An example of a vocational and oriented text from the collection of texts which is being prepared for publishing in the 2019-2020 academic year for students in the field of Aviation and Space-rocket Technology, Aviation Transport, or another chosen specialty in the M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University "Khai" is firstly given. The complex of tasks aimed at mastering the new vocabulary and its their active lexical use of students, actualization of knowledge on grammatical control and assimilation of typical constructions, the formation of abilities to separate the relevant information from the text, compiling a simple question plan, reproducing the main content of the text are described.

It is indicated that it's the preparatory department that is a base for understanding unadapted texts, making lecture notes from a teacher's voice, as well as an own monologue speech based on processed texts, and later – writing the first scientific work.

Key words: communicative competence, study reading, professional and oriented text, Russian as a foreign language.

Постановка проблеми. Сьогодні спостерігаємо тенденцію зростання кількості іноземних громадян, які виявляють бажання отримати професію в українських університетах технічного й медичного профілю. Упевнені, що таке рішення обумовлене не тільки більш лояльною ціною на надання освітніх послуг в Україні (порівняно з європейськими навчальними закладами).

Студенти-іноземці мають змогу обирати мову навчання: англійську, українську чи російську. Відповідно на багатьох підготовчих факультетах Харківщини формуються як «українські», так «російські» групи. Мова необхідна студентам як засіб

оволодіння майбутньою професією. Саме високий рівень мовної компетентності корелює в подальшому з можливістю не тільки сприймати фахову інформацію мовою навчання, а й складати власний науковий текст.

Однією з глобальних проблем, без вирішення якої навчання іноземних студентів за обраною спеціальністю виявиться неможливим, є створення чіткої професійно орієнтованих методичних комплексів (програм, посібників тощо) із урахуванням навчально-педагогічного навантаження в конкретному закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика опрацювання наукового тексту детально описується в роботах таких російських учених, як І. Авдєєвої, М. Брагіної, Н. Писар, Т. Сиротіна та ін. Зараз над створенням відповідної науково-методичної літератури працюють такі вітчизняні фахівці, як І. Жогіна, Т. Суханова, Т. Крисенко, О. Черемська, Н. Андрєєва, Л. Субота, Н. Філяніна, Г. Чередниченко. У зазначених розвідках, крім суто методичних порад, наводяться й приклади текстів та видів робіт, запропонованих студентам на відповідних етапах навчання, обґрунтовується мета таких вправ і прогнозується результат.

Метою дослідження є узагальнення досвіду роботи викладачів кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», скерованої на опрацювання наукового тексту на початковому етапі вивчення мови в технічному закладі вищої освіти як передумови подальшого засвоєння інформації мовою навчання і, відповідно, фахової компетентності іноземних студентів.

Актуальність дослідження. Протягом останніх десяти років в Україні вийшли друком численні посібники для студентів-іноземців старших курсів (видаються практично в кожному освітньому закладі за наявності відповідного контингенту й містять професійно орієнтовані тексти з комплексом вправ, розрахованих на ознайомлювальне читання, підготовку монологу-повідомлення, продуктивних та репродуктивних рефератів-оглядів тощо). Проте збірник текстів із завданнями, що забезпечували б комунікативні потреби студентів-іноземців не тільки загальних інженерних спеціальностей, а й таких, що навчатимуться на першому курсі за спеціальностями «Авіаційна та ракетно-космічна техніка» чи «Авіаційний транспорт», пропонується до уваги наукової спільноти вперше.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою дисципліни «Російська мова» для іноземних студентів є розвиток аналітичного мислення й навичок придбання нових знань мовою навчання; формування і розвитку умінь соціально-культурного спілкування, необхідних для адаптації в новому соціальному середовищі; формування умінь і навичок навчально-професійного, наукового та власне професійного спілкування, необхідних для занять на профільних кафедрах; формування та вдосконалення навичок самоосвіти.

У Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» в залежності від вибору мови навчання іноземні студенти вивчають мову 4,5 роки: 1 рік – на підготовчому відділенні, 3 роки – упродовж основного курсу, а також на професійно орієнтованому спецкурсі для магістрантів.

На вивчення російської мови на підготовчому відділенні відводиться 636 годин на рік. І вже з другого семестру починається робота з професійно орієнтованими текстами.

Викладачі кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету не ставлять за мету винайти методичне «ноу-хау», а послугуються загальноновизнаними методиками ознайомлювального читання, що зазвичай застосовуються на підготовчих відділеннях.

У методиці викладання іноземної мови загальноновизнаним є розподіл текстів на навчальні (створюються викладачами для вирішення конкретних завдань: введення відповідної лексики й засвоєння синтаксичних конструкцій), адаптовані (спрощений оригінальний текст, що відповідає рівню володіння мовою) та автентичні (зазвичай фаховий текст без змін) [1, с. 29].

Роботу починаємо з текстів обсягом 200-250 слів, у яких відсоток незнайомої лексики не перебільшує 1-2%, а репродуктивний текст становить 7-10 речень. Поступово ускладнюємо й урізноманітнюємо завдання.

Робота з текстом поділяється на три етапи:

I етап – передтекстові завдання – готують до сприйняття нової фахово орієнтованої інформації, акцентують увагу на відповідних синтаксичних конструкціях.

II етап – навчальне читання.

III етап – післятекстові завдання.

Запам'ятовування лексики забезпечується за рахунок її повторюваності. Робота з новою лексикою передбачає виконання низки лексичних завдань (підбір синонімів, антонімів, спільнокореневих слів) і лексико-граматичних вправ (узгодження прикметників з іменниками, утворення віддіслівних іменників тощо). Завдання до тексту спираються на текстовий матеріал конкретного уроку й спрямовані на закріплення нової лексики й перехід її до активного лексичного запасу студента. З цією метою запропоновано вправи, що формують уміння вичленювати потрібну інформацію з тексту: вставити необхідне за змістом дієслово, закінчити речення, відповісти на питання. Післятекстові завдання перевіряють розуміння прочитаного та орієнтовані на подальшу репродуктивну роботу з текстом – відтворення тексту в усній або письмовій формі (відповідь на запитання та складання плану, переказ тексту за цим планом тощо). Морфологічний матеріал надано на синтаксичній основі та організовано таким чином, щоб дати уявлення про деякі найбільш уживані способи вираження характеристики предмета або дії.

Уважаємо за доцільне навести приклад тексту, що запропоновано для опрацювання студентам, які навчатимуться за спеціальністю «Авіаційний транспорт» (Тема 3, II семестр):

Тема 3.

Почему самолет летает?

Лететь может практически все: и камень, и Airbus. Но не все будет сохранять стабильность, постоянную скорость и высоту.

Все мы знаем о существовании таких сил, как сила тяжести, подъемная сила и сила тяги. Все они связаны с полетом самолетов.

Почему самолет летит? Благодаря силе тяги. Именно она преодолевает силу торможения самолета (сопротивление воздуха), а подъемная сила преодолевает земное притяжение (силу тяжести). И самолет летит!

Крыло является основным элементом в конструкции любого воздушного судна. Благодаря ему возникает подъемная сила. Подъемная сила крыла создается при разнице давлений воздуха на нижней и верхней поверхностях. Давление воздуха зависит от распределения скоростей воздушных потоков вблизи этих поверхностей. Для крыла с плоско-выпуклым профилем это явление объясняет закон Бернулли: под крылом скорость протекания воздуха ниже, чем над ним. Именно поэтому подъемная сила направлена вверх. При этом сверху крыла воздух проходит расстояние больше, чем снизу.

*Если крыло плоское, принцип существования подъемной силы можно объяснить по-другому. Крыло **вогнуто** под некоторым углом к горизонту. Это заставляет **частицы воздуха отталкиваться от него вниз**, а крыло отталкивается вверх (по третьему закону Ньютона).*

Передтекстові завдання:

- з'ясуйте значення термінів: *стабільність, постійна швидкість, висота, сила тяжесті, підйомна сила, сила тяги, сила торможения, сопротивление воздуха, земное притяжение, плоский, плоско-выпуклый;*
- запишіть нові слова і їх переклад;
- розгляньте картки опори; знайдіть ці вирази в тексті.

<i>сохранять (ЧТО?) стабільність</i>
<i>благодаря (ЧЕМУ?) силе тяги</i>
<i>является (ЧЕМ?) елементом</i>
<i>создается (ПРИ ЧЕМ?) при разнице давлений</i>
<i>зависит от (ЧЕГО?) распределения</i>
<i>(по КАКОМУ?) по третьему закону Ньютона</i>

Післятекстові завдання:

I. Прочитайте й запам'ятайте наступні вирази: *сохранять стабільність, при разнице давлений, являются элементом, благодаря силе тяжести, зависит от распределения, по закону Ньютона.*

II. Прочитайте текст ще раз. Знайдіть речення з цими словосполученнями й напишіть їх.

III. Зверніть увагу на наступні синонімічні пари «является + быть (есть)», «проходит = преодолевать (о пути)». Вивчіть їх.

IV. Прочитайте текст утретє. Складіть план у формі запитань (5 – 7 речень). Запишіть його. Дайте відповідь на питання плану письмово.

V. Передайте головну думку тексту.

VI. Дайте відповідь на питання тексту «Почему самолет летает?».

Уважаємо, що наведений комплекс завдань до тексту (притекстові завдання мають аналогічну структуру), допоможе іноземним студентам оволодіти мінімумом спеціальної лексики, розпочати ознайомлення з характерними для фахової мови словосполученнями й конструкціями; закладатиме необхідні для навчання навички аналізувати досліджувану тему, виділяти в навчальному тексті основну (головну) інформацію (інформаційні центри); допоможе в подальшому при побудові монологічного висловлювання на фахову тематику, а згодом, за умови невпинної роботи з науковим текстом, стане необхідним підґрунтям для складання власного наукового тексту при написанні кваліфікаційних робіт (курскових, магістерських тощо).

Висновки. Провідне завдання викладача-філолога підготовчого відділення закладу вищої освітньої технічної профілю – забезпечення належного рівня професійно-комунікативної компетенції студентів, що полягає в підготовці до читання навчальної літератури технічного й природничо-наукового профілю, до участі в практичних заняттях за фахом; навчання слухати й записувати лекційний матеріал. Саме якісна робота з навчальним та адаптованим текстом забезпечить розуміння й засвоєння лекційної інформації предметів зі спеціальності, обраної випускниками підготовчого відділення на першому курсі.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в застосуванні набутого досвіду при продовженні роботи зі складання адаптованих текстів для студентів-іноземців, що навчатимуться на першому курсі в Національному аерокосмічному університеті ім. М. С. Жуковського «Харківській авіаційній інституті». У 2019-2020 навчальному році плануємо завершення роботи зі створення навчально-методичного комплексу з дисципліни «Російська мова» для іноземних студентів і видання посібника, до якого як складова й увійдуть фахово-орієнтовані тексти.

Література:

1. Авдеева И. Инженерная коммуникация как самостоятельная речевая культура: когнитивный, профессиональный и лингвистический аспекты : (теория и методика обучения русскому языку как иностранному). Москва: Изд-во МГТУ, 2005. 367 с.
2. Жогіна І. Українська мова для студентів-іноземців: науковий стиль мовлення. Київ: КНЕУ, 2010. 72 с.
3. Крысенко Т., Суханова Т. О преподавании научной терминологии на занятиях по РКИ (продвинутый этап обучения). URL: <http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/15157/1/53-58.pdf> (дата звернення: 20.03.2019).
4. Писарь Н. Специфика обучения иностранных студентов научному стилю речи в техническом вузе. Тамбов : Грамота, 2017. С. 207-210. URL: www.gramota.net/materials/2/2017/5-2/61.html (дата звернення: 20.03.2019).
5. Пугачев И. Профессионально ориентированное обучение русскому языку как иностранному: теория, практика, технологии : монография. Москва : РУДН, 2016. 483 с.
6. Субота Л. Комунікативна організація наукового тексту у процесі професійної підготовки іноземних студентів немовного ВНЗ. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. 2015. Вип. 53. С. 317–320. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_53_119 (дата звернення: 20.03.2019).
7. Токарева Т. Лингводидактическая стратегия обучения русскому языку как иностранному на этапе вузовской подготовки. Москва: ВУ, 2014. 190 с.
8. Черемская О., Андреева Н. Научный стиль речи : учебно-практическое пособие для иностранных студентов. Харьков: Изд. ХНЭУ им. С. Кузнеця, 2014. 148 с.